

4.8 ZEMĚDĚLSTVÍ

Jak vyplývá ze strategie resortu MZe,⁹⁹ mezi jeho základní dlouhodobé priority patří rozvoj konkurenceschopného a udržitelného zemědělství a potravinářství. S tím přímo souvisejí i hlavní stanovené cíle, mezi něž patří zabezpečení přiměřené potravinové soběstačnosti a bezpečnosti potravin, podpora podnikání se zvláštním zřetelem na mikro-, malé a střední podniky, funkční a spravedlivá organizace trhů či neméně významné posilování výzkumu a inovací v potravinářství včetně provázanosti výzkumu s domácími potravinářskými podniky. Z těchto důvodů MZe podporuje zpracovatelské podniky řadou dotačních titulů, a to jak národních, tak spolufinancovaných EU. Vzhledem ke strategické významnosti a vysokým alokacím finančních prostředků určených na podporu tohoto sektoru se NKÚ ve svých kontrolách na tuto oblast opakovaně zaměřuje.

V roce 2022 NKÚ uskutečnil dvě kontrolní akce zaměřené na:

- propagaci zemědělských produktů a potravin (KA č. [21/15](#)),
- podporu zpracování zemědělských produktů (KA č. [21/33](#)).

Dílčími cíli v oblasti potravinářství jsou rozvoj marketingu českých potravin a propagace zemědělských a potravinářských produktů. Této oblasti se NKÚ věnoval při KA č. [21/15](#), ve které prověřil podporu propagace zemědělských produktů a potravin z prostředků státu a EU v letech 2016 až 2020 včetně realizace opatření přijatých k odstranění nedostatků zjištěných v předchozích kontrolách¹⁰⁰. Kontrolováno bylo Ministerstvo zemědělství /MZe/, Státní zemědělský intervenční fond /SZIF/ a vybraní příjemci dotací, mj. Agrární komora ČR /AK/ a Potravinářská komora ČR /PK/. Na tuto podporu bylo v kontrolovaném období vynaloženo více než **1,4 mld. Kč**.

NKÚ našel závažné chyby v propagačních programech spolufinancovaných z prostředků EU, na něž byla čerpána podpora za téměř 268 mil. Kč. Jednalo se zejména o nedostatky v zadávání veřejných zakázek, kdy příjemci vybrali dodavatele bez výběrového řízení nebo byla uzavřena smlouva na vyšší než vysoutěženou cenu. V případě národních dotací poskytovaných nestátním neziskovým organizacím /NNO/ v letech 2016 a 2017 nastavilo MZe netransparentní systém hodnocení žádostí o dotace, tuto praxi v roce 2018 na doporučení NKÚ (po KA č. 15/09) zlepšilo. MZe nevymezilo limity pro určité typy způsobilých výdajů, čímž nezajistilo dostatečně hospodárnost vynaložených výdajů. Resort také nedostatečně vyhodnocoval přínosy dotací NNO. V marketingové podpoře značek kvality KLASA, Regionální potravina a BIO nezjistil NKÚ nedostatky.

- V programech spolufinancovaných z prostředků Evropské unie oslovila AK přímo tři agentury a vybrala dodavatele služeb pro tříletý program *Bílé plus (Mléko a mléčné výrobky, velké PLUS pro vás)* v hodnotě **11 mil. Kč** bez otevřené soutěže, ačkoli měla podle zákona¹⁰¹ povinnost zakázku vypsát. Administrátor programu SZIF toto pochybení nezjistil a akceptoval. PK pochybila v programu *Kvalita z Evropy – chutě s příběhem*; sice veřejnou zakázku vypsala, ale uzavřela smlouvu na částku o **10,8 mil. Kč** vyšší, než byla původní cena vítězné nabídky. Vysoutěžená cena přitom měla být nepřekročitelná, jak vyplynulo ze zadávací dokumentace.
- V případě národních dotací rozdělilo MZe v letech 2016–2020 dotace NNO ve výši více než **124 mil. Kč** z rozpočtu ČR, ale nepožadovalo, aby příjemci dotací při závěrečném vyúčtování předkládali doklady, na základě kterých by bylo možné i bez kontroly projektů na místě ověřit, zda příjemce dodržel podmínky pro čerpání dotace a zda uplatňované výdaje souvisely s projektem.
- V oblasti strategického řízení podpory propagace kvalitních potravin, nastavení a hodnocení cílů zareagovaly SZIF i MZe na doporučení NKÚ (KA č. 13/36) a přijaly řadu opatření k odstranění zjištěných nedostatků. Tím předešly opakování závažných problémů, SZIF lépe reagoval na aktuální trendy a mj. začal podporovat i další značky kvality. Z rozpočtu ČR šla v kontrolovaných letech na tuto podporu částka **přesahující 1 mld. Kč**.

99 Strategie resortu Ministerstva zemědělství České republiky s výhledem do roku 2030, která byla schválena usnesením vlády České republiky ze dne 2. května 2016 č. 392.

100 KA č. 13/36 – Peněžní prostředky vynakládané na služby, jejichž cílem je podpora zemědělských produktů a potravin na tuzemském trhu (KZ byl zveřejněn v částce 3/2014 *Věstníku NKÚ*); KA č. 15/09 – Peněžní prostředky vynakládané na podporu vzdělávání a na poradenství a propagaci v resortu Ministerstva zemědělství (KZ byl zveřejněn v částce 4/2016 *Věstníku NKÚ*); KA č. 18/03 – Peněžní prostředky poskytované nestátním neziskovým organizacím (KZ byl zveřejněn v částce 3/2019 *Věstníku NKÚ*).

101 Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách.

VŠECHNY TŘI DRUHY PODPOR NA PROPAGACI ZEMĚDĚLSKÝCH PRODUKTŮ A POTRAVIN JSOU FUNKČNÍ, AVŠAK DVA Z NICH VYKAZUJÍ CHYBY, KTERÉ MAJÍ NEGATIVNÍ DOPAD NA HOSPODÁRNOST A ÚČELNOST VYNALOŽENÝCH PROSTŘEDKŮ.

V rámci opatření k nápravě zjištěných nedostatků MZe mj.:

- upravilo podmínky pro čerpání dotace, například nově upravilo podmínky pro uchování dokladů o zakázkách malého rozsahu;
- deklarovalo, že bude potenciální příjemce lépe informovat o systému hodnocení žádostí, tj. že zveřejní také informaci o míře krácení dotace;
- zavázalo se, že bude sledovat plnění indikátorů na úrovni podprogramů.

Výroba potravin patří v ČR k nosným odvětvím zpracovatelského průmyslu zejména svou důležitostí pro zabezpečení výživy obyvatelstva kvalitními a převážně i cenově dostupnými potravinami. Proto NKÚ při KA č. 21/33 prověřoval podporu zpracování zemědělských produktů prostřednictvím evropských a národních dotací v období 2018 až 2021 včetně realizace opatření přijatých k odstranění nedostatků zjištěných v předchozích kontrolních akcích¹⁰². Kontrolováno bylo MZe, SZIF a vybraní příjemci dotací. NKÚ prověřil vynaložené prostředky podpory v celkovém objemu **7,9 mld. Kč**.

Kontrola NKÚ ukázala, že ačkoliv podpora měla podle strategie MZe¹⁰³ i Programu rozvoje venkova na období 2014–2020 směřovat přednostně na mikro-, malé a střední podniky, resort zemědělství pro ně žádný národní dotační program v letech 2018–2021 nepřipravil. Zato vyhlásil program na zvyšování konkurenceschopnosti pro velké zpracovatelské podniky, z něhož jim v kontrolovaných letech vyplatil 1,7 mld. Kč. V případě evropských dotací nastavilo MZe podmínky čerpání tak, že malé a střední podniky měly zájem pouze o jednu ze čtyř investičních operací. Výsledkem bylo, že podporu z národních a evropských zdrojů každoročně čerpaly především velké firmy s mnohamilionovými zisky.

Každoročním opakovaným čerpáním národních dotací z rozpočtu MZe vzniká podle NKÚ riziko tzv. efektu mrtvé váhy, tedy situace, kdy by příjemci investovali i bez veřejné finanční podpory.

- Podpora z PRV 2014–2020¹⁰⁴ měla přispět k realizaci tematického cíle EU „*zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků*“. Mikropodniky a malé a střední potravinářské podniky mohly čerpat dotace v čtyřech operacích¹⁰⁵. Žadatelé měli zájem zejména o jednu investiční operaci, do které však MZe umožnilo od roku 2020 vstoupit i velkým podnikům, které tak získaly další zdroj podpory. MZe navíc navýšilo původní částku maximální dotace **z 12 mil. Kč na 37,5 mil. Kč**. Je tedy reálné riziko, že tyto prostředky vyčerpají právě velké podniky. U jiné operace, určené na podporu vývoje nových produktů a technologií, MZe zvýhodnilo především velké projekty. Resort nastavil podmínky tak, aby výdaje na spolupráci s výzkumnou institucí (což byl klíčový prvek operace) tvořily u velkých a finančně významných projektů jen minimální procento výdajů. Z celkem **51** projektů připadlo **37** na velké podniky s dotací téměř **1,6 mld. Kč**. Mikropodniky a malé a střední podniky uskutečnily 14 projektů a získaly podporu ve výši necelých **485 mil. Kč**.
- Kromě investičních podpor vyplácelo MZe producentům a zpracovatelům mléka národní neinvestiční dotace na podporu jakosti mléka. V rámci této podpory získali žadatelé z řad mlékáren peníze na úhradu běžných provozních nákladů souvisejících s režimem jakosti mléka Q CZ (např. spotřeba elektrické energie, plynu, vodné a stočné). Jednalo se přitom o podniky, které dlouhodobě vykazují zisky v řádech desítek až stovek milionů korun.

102 Kontrolní akce NKÚ č. 17/26 – *Peněžní prostředky určené na opatření Spolupráce v rámci Programu rozvoje venkova ČR na období 2014–2020* (KZ byl zveřejněn v částce 3/2018 *Věstníku NKÚ*) a kontrolní akce NKÚ č. 18/08 – *Peněžní prostředky vymakládané na podpory v sektoru živočišné výroby* (KZ byl zveřejněn v částce 3/2019 *Věstníku NKÚ*).

103 Strategie resortu Ministerstva zemědělství České republiky s výhledem do roku 2030, která byla schválena usnesením vlády České republiky ze dne 2. května 2016 č. 392.

104 Program rozvoje venkova na období 2014–2020.

105 Operace 4.2.1 Zpracování a uvádění na trh zemědělských produktů, operace 16.2.2 Podpora vývoje nových produktů, postupů a technologií při zpracování zemědělských produktů a jejich uvádění na trh, operace 16.3.1 Sdílení zařízení a zdrojů, záměr b) Spolupráce v oblasti zpracování zemědělských produktů na zemědělské a nezemědělské produkty a jejich uvádění na trh, operace 16.4.1 Horizontální a vertikální spolupráce mezi účastníky krátkých dodavatelských řetězců a místních trhů.

- V rámci národních dotací MZe nevytvořilo základní podmínky pro hospodárné vynakládání peněžních prostředků, neboť nestanovilo žádné závazné podmínky a postupy pro výběr dodavatelů ani maximální limity výdajů na pořízení služeb a majetku. U velkých podniků posuzovaly MZe a SZIF motivační účinek čili nezbytnost dotací pouze formálně a umožnily těmto podnikům, které vykazovaly mnohamilionové zisky, každoročně čerpat finanční podporu na modernizaci a obnovu technického vybavení, i když by velké podniky investice realizovaly i bez státní podpory. Tím, že MZe nedefinovalo žádné ukazatele výsledku či dopadu, nelze rovněž posoudit, zda došlo ke zvýšení kvality zpracování produktů a zda se zvýšila konkurenceschopnost našich podniků na evropském trhu.

MZE NESLEDOVALO A NEVYHODNOCOVALO HOSPODÁRNOST, ÚČELNOST ANI PŘÍNOSY VYNAKLÁDANÝCH PENĚŽNÍCH PROSTŘEDKŮ V RÁMCI NÁRODNÍCH DOTACÍ. PŘI POSKYTOVÁNÍ EVROPSKÝCH PROSTŘEDKŮ MZE NEOVĚŘOVALO, ZDA PODPOŘENÉ PROJEKTY PŘINESLY POŽADOVANÉ INOVACE, NEBO ZDA SE JEDNALO O POUHOU VÝMĚNU STROJŮ, ZAŘÍZENÍ A TECHNOLOGIÍ.

NKÚ dlouhodobě poukazuje na nedostatky v naplňování strategických cílů agrárního sektoru zaměřených na zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků či dosažení dříve opomíjené potravinové soběstačnosti u hlavních komodit, například v produkci masa a mléka.

Přestože malé a střední podniky tvoří na venkově významnou příležitost pro podnikání a zaměstnávání lidí a zároveň představují významný inovační potenciál, MZe se nedaří zvýšit zájem těchto podniků o poskytovanou podporu. Je to zejména nastavením podmínek, v nichž MZe dává více dotačních příležitostí velkým podnikům.

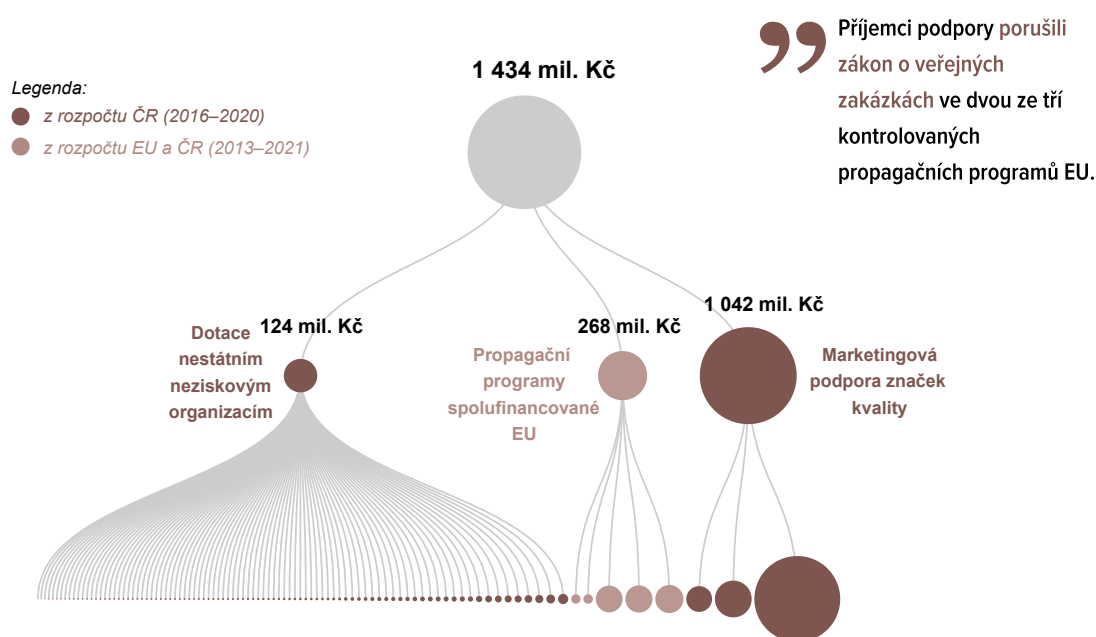

Ministerstvo zemědělství vytváří více dotačních příležitostí pro velké podniky

KONTROLOVANÉ OSOBY NEPOSTUPOVALY V SOULADU S PRÁVNÍMI PŘEDPISY, COŽ NEGATIVNĚ OVLIVNILO HOSPODÁRNOST A ÚČELNOST PROSTŘEDKŮ VYNALOŽENÝCH NA PROPAGACI ZEMĚDĚLSKÝCH PRODUKTŮ A POTRAVIN

Vyplacená podpora na propagaci zemědělských produktů a potravin

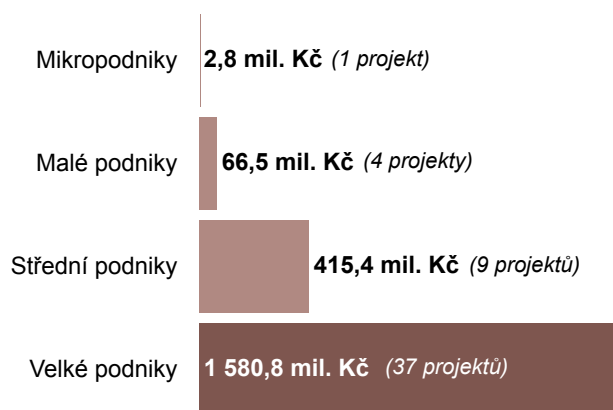

MZe NESMĚROVALO PODPORU ZPRACOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH PRODUKTŮ PŘEDNOSTNĚ NA MIKROPODNIKY A MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKY, PŘESTOŽE SI TO STANOVILO VE SVÉ STRATEGII DO ROKU 2030

Přehled projektů a na ně vyplacených dotací v rámci operace

Podpora vývoje nových produktů z PRV 2014–2020

(Stav od počátku realizace k 26. 5. 2022.)

” MZe při poskytování prostředků z PRV 2014–2020 neověřovalo, zda podpořené projekty na vývoj nových produktů přinesly požadované inovace anebo se jednalo o pouhou výměnu strojů, zařízení a technologií